

مصدق اسطوره ملی گرایي یادولتی سازی

سعيد ساويز
کارشناس نفت و انرژی

● ملی‌گرایی موجی بود که در دهه‌های میانی قرن بیستم سیاست و اقتصاد کشور ایران را تحت‌تأثیر خود قرار داد. مصداق بارز و حرکت شاخص این ملی‌گرایی، جنبش ملی‌شدن صنعت نفت است که در پی اتحاد ملی برای مبارزه با زباده‌خواهی انگلیسی‌ها پس از تلاش ناموفق دولت رضاشاه پهلوی برای استیفای حقوق ملت ایران به‌وجود آمد.

درواقع یک‌بار تلاش دولت وقت ایران برای پایان‌دادن به قرارداد دارسی با فشار سفارت انگلیس و لابی‌های طرفدار آنها به قرارداد جدیدی به نام گس-گلشایان ختم شد که بر اساس آن همچنان اکتشاف و استخراج و بهره‌برداری از منابع نفت در اختیار انگلیسی‌ها باقی ماند.

این درماندگی رضاخانی، جبهه ملی و آزادی‌خواهان دوستدار وطن را بر آن داشت تا با رهبری دکتر محمد مصدق و استفاده از حقوق قانونی مجالس رسمی هر کشور برای ملی‌سازی و دراختیارگرفتن ححق اکتشاف، استخراج و بهره‌برداری یک‌بار و برای همیشه منابع نفتی کشور را از لکه ننگ بیگانه پاک کنند.

قانون ملی‌شدن صنعت نفت در ۲۹ اسفند ۱۳۲۹ به تصویب مجلس سنا رسید. متن این قانون چنین است: «به‌نام سعادت ملت ایران و به‌منظور کمک به تأمین صلح جهانی، امضاکنندگان ذیل پیشنهاد می‌نمایم که صنعت نفت ایران در تمام مناطق کشور بدون استثناء ملی اعلام شود یعنی تمام عملیات اکتشاف، استخراج و بهره‌برداری در دست دولت قرار گیرد».

ملی‌شدن صنعت نفت خود فی‌نفسه دستاورد مهمی است و انقلاب عظیمی را در بین کشورهای تولیدکننده نفت که مانند ایران در چنگال هفت خواهران نفتی به بند کشیده شده بودند به وجود آورد؛ اما بنا به دلایلی مانند کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ که به سقوط دولت دکتر مصدق انجامید، بررسی دستاوردها و تأثیر آن بر سرنوشت کشور ایران نیاز به اندکی تحلیل عمیق‌تر دارد. یکی از سؤالاتی که همواره درخصوص جنبش ملی‌شدن صنعت نفت پرسیده می‌شود این است که آیا نفت ملی شد یا دولتی؟

برای پاسخ به این سؤال بد نیست نگاهی بیندازیم به روند دولتی‌شدن و خصوصی‌سازی در جهان و ضمن مقایسه آن با ایران در زمان ملی‌شدن صنعت نفت مقدمات قضایوتی مستند را فراهم آوریم.

نطفه آغازین خصوصی‌سازی درواقع با انتشار کتاب «ثروت ملل» آدام اسمیت در ۱۷۷۶ بسته شد و این روال تا ۱۹۲۹ ادامه داشت. از سال ۱۹۲۹ تا ۱۹۳۳ سیاه‌ترین سال‌های جهان سرمایه‌داری رقم خورد و برای مثال درآمد ملی آمریکا از ۸۷ میلیارد دلار به ۳۹ میلیارد دلار تنزل یافت. در اینجا بود که نظریه عمومی کینز سرانجام راهگشای اقتصاد به‌رکودرفته جهان شد و به حضور مطلق بخش خصوصی در بازار خاتمه داد. اما این روند تنها در آمریکا به این شکل دنبال نشد، بلکه در انگلستان نیز بحران اقتصادی ۳۳-۱۹۲۹ و پس از آن وقوع جنگ دوم جهانی ۱۹۴۵-۱۹۳۹ باعث افزایش حضور و سیطره بخش دولتی در اقتصاد شد. در روسیه نیز با وقوع انقلاب کمونیستی در سال ۱۹۲۲ و تشکیل اتحاد جماهیر شوروی اقتصاد کاملاً تبدیل به اقتصادی دولتی شد. اما نهضت ملی‌شدن صنعت نفت در سال ۱۹۵۱؛ یعنی در اوج دولتی‌شدن اقتصاد جهانی به پیروزی رسید و توانست کنترل نفت ایران را از دست انگلیسی‌ها خارج کند. در آن دوران نه‌تنها بخش خصوصی در صنعت نفت ایران وجود نداشت تا حتی گوشه کوچکی از خدمات فنی را برعهده بگیرد، بلکه در اقتصاد جهانی اصلاً چنین چیزی رسم نبوده و روند به سمت دولتی‌شدن در پیش بود. اما خصوصی‌سازی‌ای که مدنظر منتقدان ملی‌شدن صنعت نفت است، بعدها و در سال ۱۹۷۹ به طور فراگیر در انگلستان توسط مارگارت تاچر با شعار «دولت تاجر خوبی نیست» به اجرا درآمد و سیاست خصوصی‌سازی و واگذاری سهام بنگاه‌ها و مؤسسات دولتی به بخش خصوصی در دستور کار قرار گرفت. فرانسه نیز در ۱۹۸۶ و در دولت ژاک شیراک خصوصی‌سازی را آغاز کرد.

با موری که بر روند تاریخی تغییر سیاست‌های اقتصادی کشورهای مختلف صورت گرفت، بسیار مشهود است که دولتی‌شدن یا ملی‌شدن نفت در ۱۹۵۱ کاملاً امری طبیعی و هم‌عرض بوده است و درواقع دولتی‌شدن نه‌تنها از ارزش‌های شاهکار دکتر محمد مصدق در مبارزه با استبداد کبیر نمی‌کاهد، بلکه نشان‌دهنده عمق دانش و هوش سرشار این بزرگمرد تاریخ ایران بوده است. روحش شاد و یادش گرامی باد.

دبیرکل بانک مرکزی درواکنش به تأسیس بانک‌های قرض الحسنه جدید

بانک‌های موجود کفایت می‌کند

حسینی‌هاشمی: بانک قرض الحسنه محکوم به شکست است

بانک به بانک مرکزی ارسال شده که در حال رسیدگی است. او همچنین با بیان اینکه پس از کار کارشناسی، این درخواست‌ها در شورای پول و اعتبار بررسی می‌شود، تأکید کرد گرفتن مجوز بانک منوط به این است که موجه باشد و کارشناسی بانک مرکزی ضرورت ایجاد آنها را تأیید کند.

بانک قرض‌الحسنه محکوم به شکست است

بانک قرض الحسنه تجربه‌ای ناموفق برای سیستم بانکی است. بهاء‌الدین حسینی‌هاشمی، کارشناس بانکی، با این توضیح به «شرق» می‌گوید بانکی به نام بانک قرض‌الحسنه نداریم؛ بلکه بانک اسلامی داریم. بانک قرض‌الحسنه هم از نظر سپرده و منابع و هم مصارف قرض‌الحسنه محصول بانکداری اسلامی است. بنابراین یک محصول است. درست مثل این است که بخواهیم بانک فروش اقساطی یا بانک مشارکت تأسیس کنیم. اینجا محصول و نه بانک جامع هستند. چون در یک بانک مردم به همه نوع خدمات مانند ضمانت‌نامه، گشایش ال‌سی، وام سرمایه‌گذاری و مشارکت نیاز دارند و ضمن تجارت سود ایجاد و تقسیم می‌شود. او با بیان اینکه بانکداری چند هزینه مهم دارد، اضافه می‌کند یکی از این هزینه‌ها، عملیاتی است که شامل سود و کارمزدی است که برای تجهیز سپرده اعم از سپرده قرض الحسنه و سپرده سرمایه‌گذاری کاربری دارد. هزینه دیگری که از اهمیت زیادی برخوردار است، هزینه غیر عملیاتی نام دارد که شامل هزینه جاری بانک اعم از حقوق، دستمزد، رهنمایی، سوخت و هزینه مطالبات مشکوک‌الوصول است. اینها هزینه‌های غیر عملیاتی هستند که کمتر از هزینه‌های عملیاتی نیستند؛ بنابراین این هزینه باید تأمین شود. ضمن اینکه هزینه غیرعملیاتی حدود هفت درصد هزینه‌هاست؛ چه منابع قرض‌الحسنه و چه غیر از آن باشد. به‌عنوان مثال تلویزیون برفک هم پخش کند، هزینه غیر عملیاتی

بانک قرض‌الحسنه عملیاتی نیست، می‌گوید: به‌عنوان مثال، بانک‌های صادرات و ملی شعبه اختصاصی قرض‌الحسنه ایجاد کرده‌اند. حتی یکی از بانک‌ها به صورت افراطی عمل کرد و شعبه‌های اختصاصی زنان و مردان ایجاد کرد. اینها همگی محکوم به شکست است؛ به دلیل اینکه با روح، اقتضا و ذات بانکداری در تعارض است. بنابراین بهتر است به‌جای بانک قرض‌الحسنه، بانک اسلامی تأسیس شود و خدمات اسلامی ارائه شود؛ در این صورت، مردم سرویس و خدمات بهتری دریافت می‌کنند و اگر اجفاف، تبعیض و پارتی‌بازی صورت نگیرد، بهترین بانک برای کشور است؛ اما بانک قرض‌الحسنه مطمئناً محکوم به شکست است. عده‌ای افراد خاص، فقط پول مفت می‌گیرند و هیچ‌کس دیگری هم پولی نمی‌گذارد مگر اینکه مؤسسان بانک قرض‌الحسنه منابع نامحدودی داشته باشند و به دیگران به صورت وام ارائه کنند؛ اما مطمئناً هر وامی که گرفته شود، در بازار دیگر با قیمت بالاتر و سود بالاتر و در بازار سوداگرانه هدایت می‌شود؛ چون وقتی پول مجانی باشد، در بازار سوداگرانه نقش بیشتری خواهد داشت. به نظر می‌رسد تأسیس این بانک‌ها ایده خوبی باشد؛ چراکه هدف نهایی این است که به قشری که درآمد کمتر و توانایی، استعداد، خلاقیت و توان ایجاد کسب‌وکار را دارند، درحالی‌که منابع مالی گران قیمت و کمیاب مانع آنها می‌شود، کمک شود؛ اما اگر بانک قرض‌الحسنه باشد، مطمئناً موفق نخواهد شد. این اصلاً خوب نیست که اسم بانک قرض‌الحسنه باشد؛ اما به اجبار پول وارد بازار سوداگرانه، معاملات و توافقات خاص با برخی مؤسسات خاص شود تا سود بیشتری را برای اداره بانک به دست آورد؛ کاری که هم‌اکنون در برخی بانک‌های قرض‌الحسنه انجام می‌شود.

او اضافه می‌کند: بانک مرکزی تجربه ناموفقی درباره بانک‌های قرض‌الحسنه دارد و برای تجربه دیگر، قاعدتاً باید مذاکره بیشتری کند تا شاید بانک جامع اسلامی تأسیس شود. اگر بانک اسلامی تأسیس شود، همه خدمات اسلامی و بر مبنای عدل و انصاف خواهند بود. این بهتر از آن است که بانکی فقط قرض‌الحسنه که محصول خاص است، راه‌اندازی شود. بانک مرکزی باید متقاضیان بانک‌های قرض‌الحسنه را متقاعد کند که فقط دنبال بانک قرض‌الحسنه تک‌محصولی ناص نروند و سرمایه و وقت خود را هدر ندهند و دنبال بانک اسلامی بروند و از آن به‌عنوان الگو بهره ببرند.

پیشنهادی برای شعار سال

لطفعلی بخشی
عضو هیئت علمی دانشکده اقتصاد دانشگاه علامه

● هرساله در پیام نوروزی مقام معظم رهبری شعاری برای سال جدید اعلام می‌شود تا با تمرکز و هدایت تلاش‌های نظام، دولت و مردم در آن مسیر، پیشرفت کشور تسریع شود. شعارهای سال‌های گذشته خوب و مناسب حال و زمان بود؛ اما افسوس که مسیر انجام کارها کمتر در جهت شعار سال سیر می‌کرد و نتیجه آن عملکردهای نامناسب در همه زمینه‌های زندگی اقتصادی و اجتماعی ما مشاهده می‌شود. اگر بخشی از آن شعارها تحقق می‌یافت، هم‌اکنون کشور ما رشک بهشت برین بود! روند جریان امور در دستگاه‌های اجرایی، قانون‌گذاری و قضا و دیگر نهاده‌ها، ابداً با معضلات و مشکلات روزمره، میان‌مدت و بلندمدت کشور و مردم همخوانی ندارد و به نظر می‌رسد ارتباط ارگانیک بین مردم، کارشناسان و مسئولان اجرایی در حداقل ممکن قرار دارد. حقیقت آن است که مقامات کشور ما بیشتر اهل سخنرانی و گفتن و کمتر اهل شنیدن هستند. با نگرش و مرور سخنان آنان، این احتمال بیشتر می‌شود که اهل خواندن هم نیستند و نوشته‌های اهل فن و کارشناسان در رسانه‌های مختلف نیز خوانده نمی‌شود.

بنابراین پیشنهاد می‌شود سال ۹۷ سال «شنیدن حرف‌های مردم و کارشناسان توسط مسئولان» نام‌گذاری شود. پیشنهاد می‌شود مقامات کشور در سال جدید کمتر سخن بگویند و بیشتر حرف‌های مردم و کارشناسان کشور را بشنوند و به فکر چاره گرفتاری‌های متعدد کشور و مردم باشند. در نمازهای جمعه، امامان جماعت با مدبران و مسئولان هر منطقه در صف نمازگزاران بنشینند و به حرف‌های کارشناسان و درد مردم گوش کنند. رئیس محترم جمهور و وزرا کمتر سخنرانی کنند و حرف مردم و کارشناسان را بشنوند و یادداشت بردارند. ان‌شا‌الله که بزرگان و مدبران محترم کشور با شنیدن بیشتر حرف مردم و کارشناسان (نه اطرافیان خاص) شناخت عمیق‌تر و واقع‌بینانه‌تری از مشکلات و معضلات اقتصادی و اجتماعی و راهکارهای برون‌رفت از وضعیت دشوار کنونی بیابند و برای اوضاع ناسامان کشور و مردم تمهیدی بیندیشند.

میزبان امن داده‌های شما در مرکز داده آسیاتک

Asiatech Data Center

با امکان ارایه یونیت، رک و کیج اختصاصی و نیز اجاره سرور مجازی و اختصاصی

۱۵۴۴

asiatech.ir

آسیاتک

اینترنت یک، آسیاتک